

УДК 37.036.379.8

КАЛІНІНА Л. А.

м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено актуальність обраної теми, зроблено короткий огляд психолого-педагогічної літератури та досліджуються проблеми використання театраль-но-сценічної діяльності як дієвого засобу творчого розвитку дітей дошкільного віку.

Ключові слова: діти дошкільного віку, театраль-но-сценічна діяльність, творчий розвиток, творча особистість, театральне мистецтво.

Постановка проблеми у загальному вигляді: Актуальною проблемою сьогодення є пошук перспективних шляхів та виявлення ефективних умов, які будуть сприяти формуванню у підростаючих поколінь системи спеціальних знань у різних галузях мистецтва, розвитку творчої активності та мислення, творчих здібностей, світоглядних орієнтацій, системи духовних цінностей.

В основу формування особистості повинні лягти, передусім, ідеї гуманістичної парадигми особистісно-орієнтованої освіти та виховання. Мета особистісно-орієнтованої гуманної освіти – не сформувати й навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути здібності дитини, закласти в ній механізм самореалізації особистості [7, с. 41–42].

У законі України «Про освіту» наголошується що метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей талантів [5, с. 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Використання театраль-ного мистецтва у практиці естетичного виховання із акцентом на творчий розвиток особистості розглядали дослідники В. Абрамян, Р. Баталов, А. Гончаров, Г. Балл, І. Бех, С. Гончаренко, Б. Захава, А. Капська, З. Корогодський, Н. Ксенофонтова, Ю. Мальванний, М. Пташин, та інші.

Проблеми виховання і висвітлення ролі національного мистецтва у духовному збагаченні підростаючих поколінь, відродження української культури розробляли та досліджували Р. Коломієц, П. Кравчук, В. Неллі, Л. Танюк, Е. Язовецький.

Педагоги С. Ананьїн, Г. Фридрих, В. Пиров, Н. Корф, Я. Коменский, К. Ушинський, Л. Чепіга, В. Шахрай, Г. Єскіна звертали увагу

на роль театраль-ного мистецтва у естетично-му вихованні та творчому розвитку дітей. На їх думку, театраль-но-сценічна робота із дітьми є одним із ефективних шляхів творчого розвитку особистості, а театральне мистецтво – це дієвий та ефективний засіб допомоги дітям у навчанні і вихованні.

Останнім часом з'явилося багато праць з окресленої проблематики: організація творчої діяльності учнів у позашкільному закладі (О. Рассказова); виховання школярів засобами театраль-ного мистецтва (В. Неволов); мистецтва слова (Н. Миропольська); розвиток творчої активності та творчих здібностей дітей засобами театраль-ної самодіяльності (Г. Костюшко); музичної ритміки (Н. Григорян); формування ціннісних орієнтацій дітей у процесі занять театраль-ним мистецтвом (В. Шахрай, Г. Єскіна).

Визначенню поняття «творча особистість» у філософській, педагогічній та психологічній літературі приділяли значну увагу Б. Ананьев, В. Андреев, Ю. Бабанський, М. Бондаренко, В. Кан-Калик, Я. Пономарьов, Н. Тализіна, В. Цапок та інші.

Ряд дослідників (Л. Єрмолаєва-Томіна, В. Козленко, Н. Посталюк та інші) поняття «творча особистість» розглядають крізь поняття творчого стилю діяльності або творчої активності.

Психологічний словник визначає, що творча особистість виникає лише внаслідок наявності у неї «здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю» [6, с. 289].

В останні роки проблема залучення дітей до занять театраль-ним мистецтвом вивчаєть-

ся як серйозна проблема (Л. Гайнетдінова, А. Ершова, Н. Миропольська, Л. Нікольська, Т. Пеня та ін.).

Крім того, досвід сучасної педагогічної практики (Ш. Амонашвілі, Л. Потоцька, Е. Сазонов, Т. Соловків, Л. Чуриліна) показує, що саме для вирішення навчально-виховних завдань, а саме: розвитку культури мовлення, виховання загальної культури, прилучення дітей до національних традицій, звичаїв, творчого розвитку особистості дитини, необхідно звертатися до засобів театральнoго мистецтва.

Використання театру та театральнo-сценічної діяльності у навчанні та вихованні досліджувалось О. Котиковою, І. Люблінським, Л. Масол, О. Михайловою, К. Тусків, Ю. Рубіною, М. Стуль та ін..

Проблеми залучення дітей до мистецтва театру, з метою їх морально-естетичного розвитку розглянуті у дослідженнях А. Баранової, Н. Абрам'ян, Н. Миропольської, С. Нікіфорової, Н. Сорокіної та інших.

Метою даної статті є розкриття особливостей та переваг щодо творчого розвитку дітей дошкільного віку засобами театральнo-сценічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Педагогічною скарбницею для вихователів та вчителів є дослідження В. Сухомлинського про творчу особистість. Його глибоке розуміння значення розвитку творчих можливостей для самоорганізації особистості та її розвитку у різних навчальних та культурно-дозвіллевих закладах дає педагогічним працівникам велику і різноманітну палітру для власної творчості у реалізації даного напрямку [9, с. 123]

Багато вчених творчу особистість визначають як особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв'язання простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій індивіда в певній галузі; як людину, яка володіє певним переліком якостей, а саме рішучістю, умінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, умінням бачити далі ніж бачать його сучасники і що бачили його попередники. Вона повинна володіти мужністю для того, щоб піти проти течії і зруйнувати все те, чому вірить сьогодні більшість [1; 2; 3; 4; 8].

Серед характерних особливостей творчої особистості виділяють: відхилення від шабло-

ну, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація, працездатність.

Більшість авторів погоджується з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, прагне до нового, оригінального, уміє відкинути звичайне, шаблонне.

Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою дослідники вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання.

Принципово важливим є такий аспект: у сучасній психології і педагогіці розвиток творчої особистості трактується як процес її самозростання на основі забезпечення відповідних умов: «Складність вирішення проблеми полягає також у тому, що мета розвитку якостей творчої особистості не може механічно нав'язуватись, ставитись ззовні перед дитиною ігноруючи її як суб'єкта діяльності» [8, с. 143].

«Неможливо «зі сторони» розвивати здібності дитини. Власні здібності вона розвиває сама. А справа вихователя (педагога, батьків) – створити для цього всі необхідні умови [10, с. 143].

Театральне мистецтво, як засіб естетичного засвоєння дійсності, ствердження духовних цінностей і формування суспільної свідомості, займає значне місце в системі художньо естетичного виховання особистості.

М. Бахтін зазначав, що педагогічні можливості вже закладені у саму природу театральнoго мистецтва у різних його функціях і компонентах. Він розглядав «навчаючу», та «виховну» роль театральнoго мистецтва та досліджував можливості використання сценічного мистецтва у навчальному процесі. На його думку театральне мистецтво за своєю природою є близьким до дитячої творчої гри, яка має велике значення для виховання багатьох цінних якостей особистості дитини [1, с. 17].

Залучення дітей дошкільного віку до занять театральнo-сценічної діяльністю може стати першою сходинкою щодо їх розуміння сценічного мистецтва та творчого розвитку.

Театральнo-сценічна діяльність як певна педагогічна система, передбачає вирішення цілого кола виховних завдань. Перш за все, театральнo-сценічна робота була і є могутнім фактором естетичного виховання дітей. А

елементи театру, впроваджені в роботу дитячих дошкільних навчальних закладів, та закладів культурно-дозвіллевої роблять життя дітей дошкільного віку ще більш цікавим та змістовним, збагачують його яскравими та емоційними враженнями.

Якщо звернути увагу на дітей, що граються, то на ваших очах ці маленькі чарівники перетворюють шматок дерева, паперу тканини на літак, на корабель і навіть людину: все залежить від ситуації і вимог гри. А за допомогою іграшок діти розігруються цілі вистави. Іграшка є для дитини засобом спілкування з оточуючим світом, із людьми, тим засобом, що допомагає проявляти себе і своє власне відношення до цього світу.

Швидко перевтілення, віра у запропоновані обставини, повне включення у ті події, що відбуваються – все це є проявом тих якостей, на які багато разів вказували відомі психологи, коли аналізували особливості дитячої гри (І. Апрямов, Л. Виготський, А. Запорожець, Б. Теплов, Д. Ельконінта інші).

Проте слід зазначити, що мова йде саме про ті ігри, при яких немає глядачів. А сама наявність глядача є обов'язковою умовою театрального мистецтва. У цьому і полягає головна відзнака дитячої гри від гри театральної. І. Гончаров розглядає дитячу гру як первинну драматичну форму, де актор, глядач, автор п'єси, декоратор й працівник сцени поєднання у одній людині [3, с. 128].

У театральній грі здійснюється процес перевтілення дитини, виникає здатність до взаєморозуміння, співчуття і співучасті, розкриваються багато планові задатки дитини. Саме рольові ігри («ігри в театр»), визначені Л. Виготським, як дійовий засіб творчого розвитку та творчої самореалізації дитини. Одночасно ігрова діяльність відповідає комунікативним потребам дитини, потребам спілкуванню із однолітками. Це є сприятливою умовою щодо їх розвитку [2, с. 60].

Не припинюючи значення музики, літератури, хореографії, образотворчого мистецтва та інших видів мистецтв у вихованні, та їх впливу на творчий розвиток особистості дитини, слід відмітити значне місце театрального мистецтва у творчому розвитку особистості.

Проведене дослідження виявило, що театральне мистецтво за своєю образно-худож-

ньою суттю є близьким до казки, до особливої цієї категорії жанру, де художній образ здатен жити сам по собі без попередніх пояснень. Казка, як народна, так і класична – це художня скарбниця, що зберігає історичний досвід, накопичений людством на протязі віків.

Казка – це перша школа життя для дитини, це також і знайомство із силами добра й зла. Казка – це не обов'язково містика, це – форма, метод, що дозволяє робити великі образні узагальнення.

Слід зазначити той факт, що привабливість театрального мистецтва для дітей дошкільного віку зумовлена його синкретичністю, завдяки чому забезпечується всебічний творчий розвиток дітей. Робота над створенням дитячої вистави включає у себе літературу (драматургію), хореографію, музику, образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, які з'єднані на основі єдиної сценічної дії. Кожен із цих компонентів у свою чергу, має свою особливу систему засобів щодо сценічної виразності виразності і емоційного впливу.

Будь-яка вистава, над якою працюють діти разом із своїм керівником, передбачає музичне оформлення. В процесі спілкування з музикою дитина відчуває радість, дивується, робить свої власні відкриття. Її приваблює можливість висловити свої почуття, враження, фантастичні образи у таємничих і поки ще невідомих звуках та в їх сполученнях, в яких вона інтуїтивно впізнає їй одній зрозумілий зміст.

Театральна-сценічна діяльність дозволяє кожній дитині у рамках проведення одного заняття спробувати свої сили у різних видах творчої роботи. Особлива цінність таких занять з дітьми дошкільного віку полягає ще і в тому, що вони здатні значно підвищити рівень емоційної піднесеності та організованості, сформувати навички колективної роботи, відповідального відношення до своїх вчинків.

Педагогічною цінністю творчої театральної діяльності дітей дошкільного віку виступає як сама вистава (своєрідний вираз колективної творчості дітей), так і сам процес її створення, що являє собою комплекс різноманітних творчих художньо-естетичних дій, із урахуванням їх інтересів, здібностей і попереднього естетичного досвіду. Вистава, яку створюють діти, за допомогою вихователя або ке-

рівника, сприяє розвитку у них творчого мислення, естетичного сприйняття дійсності і впливає на формування естетичної культури.

Вивчення існуючого педагогічного досвіду, ретельний аналіз наукової, педагогічної та навчально-методичної літератури та проведене дослідження дозволило зробити **наступні висновки:**

- творчість – це необхідна умова становлення особистості, її самопізнання, розвитку і розкриття як талантів;
- театральне мистецтво є привабливим для дітей молодшого дошкільного віку, як з точки зору його сприйняття, так і з боку творчої театральної діяльності;
- знання даного виду мистецтва, особливостей та педагогічних перспектив щодо процесу творчого розвитку особистості дитини дошкільного віку, дозволяє визначити місце театрального мистецтва у цілісній системі естетичного виховання, як засобу стимулювання до творчої діяльності, формування естетичної культури та всебічного розвитку.

Дане дослідження у повній мірі не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми, і потребує ґрунтовного вивчення, аналізу та подальших досліджень і висвітлення у наукових публікаціях.

льших досліджень і висвітлення у наукових публікаціях.

Список використаних джерел

1. Батхін Н. Н. Театр и его роль в воспитании / Н. Н. Бахтин // В помощь семье и школе. — М., 1991.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. — М., 1991.
3. З. Гончаров И. Ф. Эстетическое воспитание школьников средствами искусства действительности / И. Ф. Гончаров. — М., 1986.
4. Бахтин Н. Эстетика словесного творчества / Н. Бахтин. — М., 1979.
5. Закон України «Про освіту». — К. : Генеза, 1996. — С. 3—4.
6. Краткий психологический словарь. — М., 1985. — 351 с.
7. Кремьні В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремьні. — К. : Грамота, 2003. — 216 с. — Бібліогр. С. 202—213.
8. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : навчально-методичний посібник / В. В. Рибалка. — К. : ІЗМН, 1999. — 236 с.
9. Сухомлинський В. О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів / В. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти т. — К. : Радянська школа, 1977. — Т. 5. — 654 с.
10. Умань А. И. Учебные задания и процесс обучения / А. И. Умань. — М. : Педагогика, 1989. — 56 с.

KALININA L. A.
Mykolaiv

FORMAING TO CREATIVE PERSONALITY OF CHILD OF PRESCHOOL AGE BY THE METHOD OF A THEATRICAL-STAGE ACTIVITY

In the article the author actuality of select theme is definite, the short review of sychology-pedagogical literature and examine problem theatre-scenic activity children`s school age to teaching and schoolchildren.

Key words: children`s school age, theatre-scenic activity, creative development, anecdotal pant game.

КАЛИНИНА Л. А.
г. Николаев

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА СПОСОБОМ ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье определена актуальность выбранной темы, сделан короткий обзор психолого-педагогической литературы и исследуются проблемы использования театрально-сценической деятельности как действенного метода творческого развития детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, театрально-сценическая деятельность, творческое развитие, творческая личность, искусство театра.

Стаття надійшла до редколегії 20.04.2014